

THE IMPORTANCE OF THE PRINCIPLE OF LEGALITY IN THE IMPLEMENTATION OF JUSTICE

Tursunov Alisher Jumaevich
MIA Bukhara Academic Lyceum
Vocational teacher

Abstract: In this article, the nature of fundamental reforms implemented in the Republic of Uzbekistan to further liberalize the legal system is revealed as an example of the attention paid to the principle of legality.

Key words: principle, justice, legality, equal rights, justice, inevitability of responsibility, punishment.

ОДИЛ СУДЛОВНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ҚОНУНИЙЛИК ТАМОЙИЛИНИНГ АҲАМИЯТИ

Турсунов Алишер Жумаевич
ИИВ Бухоро академик лицейи
Касбий фанлар ўқитувчиси

Аннотация: Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикасида суд-ҳуқуқ тизимини янада либераллштириш борасида амалга оширилаётган туб ислохотлар моҳияти қонунийлик тамойилига қаратилаётган эътибор мисолида очиқ берилган.

Калит сўзлар: тамойил, одил судлов, қонунийлик, тенг ҳуқуқлилиқ, адолат, жавобгарликнинг муқаррарлиги, жазога сазоворлик.

Одил судловнинг асосий тамойилларидан бири қонунийлик ҳисобланади. Қонунийлик деганда, Ўзбекистон Республикаси

Конституциясидаги қоидалар, қонунлар ва уларга мувофиқ чиқарилган норматив актларнинг барча даалат ва нодавлат органлари ва ташкилотлари, мансабдор шахслари ва фуқароларнинг сўзсиз амал қилиши ва ижро этиши тушунилади.

Махсус тамойил одил судлов учун алоҳида аҳамиятга эга. Чунки давлат фаолиятининг бундай шакли, юқорида таъкидланганидек, қонун талабларига ва унда белгиланган жиноят ва фуқаролик ишларини муҳокама қилиш тартибига қатъий риоя қилиш билан боғлиқ. Қонунга риоя қилиш мавжуд бўлмаган жойда одил судлов ҳақида гап бўлиши ҳам мумкин эмас. Бу аниқроғи бошбошдоқлик бўлади. Бундай "одил судлов" ўзининг ижтимоий вазифасини бажаришга қодир эмас.

"Фақатгина қонун устуворлиги тамойилига амал қилган ҳолдагина инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш ва амал қилиш ни таъминлаш орқалигина фуқаролик жамиятини ривожлантириб бўлади", - деб таъкидлаган эди давлатимиз президенти И.А. Каримов 29 август 2002 йил Олий Мажлиснинг 2 чақириқ IV сессиясида. Одил судловда қонунийлик тамойили биринчи ўринда судлар томонидан қонунлар ва бош қа норматив ҳуқуқий актларга амал қилиниши ва уларнинг ижро этилишида ифодаланади.

Суд Ўзбекистон Республикаси Конституциясига зид келувчи қонун ва бошқа норматив актларни қўлламасликка ҳақли. Маълум бир ишни ҳал қилишда қўлланилиши керак бўлган норматив актни аниқлашда, суд норматив ҳуқуқий актларнинг юридик кучини инобатга олиши керак, улар бир бирига зид келадиган бўлса, юридик кучи юқорироқ бўлган норматив актни қўллаши керак.

Қонунийлик тамойили универсал тамойил ҳисобланади, аммо одил судлов фаолиятининг муҳимлиги ва масъулиятлилигидан келиб чиққан ҳолда бундай фаолият соҳасида қонунийлик тамойили алоҳида маъно касб

этади. Масалан, қонунийлик тамойилини жиноят проиессига қўллайдиган бўлса, бу тамойил ЖПК нинг11-моддасида мустаҳкамланган, у ўз ичига судьянинг, прокурорнинг, терговчи, суриштирувчи, ҳимоячи ва жиноят иш юритувида қатнашадиган шахсларнинг қонунга оғишмай амал қилиш тапабини олади.

Жиноят процессида инсон тақбири ҳал қилинар экан, унда қонунийлик тамойили амап қилиниши алоҳида муҳим аҳамият касб этади.

Бу тамойил иш ҳолатларини ҳар томонлама ва объектив баҳолаш, ҳар бир жиноят ишини қонунга риоя қилган ҳолда кўриб чиқиш ва ҳал қилиш, жиноят процесси иштирокчиларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини муҳофаза қилиш, фуқароларни қонунни ҳурмат қилиш руҳида тарбиялашга қаратилган.

Жиноят процесси суриштирув, тергов, прокуратура ва суд органларининг фаолияти сифатида, давлатнинг ҳар қандай бошқа фаолиятидан кўра кўпроқ қонунда белгилаб қўйилган бўлиб, усиз жиноятларни очиш , айбдорларни аниқлаш ва уларни адолатли жазолашнинг иложи бўлмайди.

Суриштирув, тергов, прокуратура ва суд органларининг мансабдор шахслари томонидан ҳужжатлар ва процессуал нормаларга амал қилиш талаби, уларнинг жиноят судлов ишларини юритишдаги мавжуд масалаларни ҳал қилиш ва эффе́ктив фаолият олиб бориш учун зарур шарт ҳисобланади.

Аммо бу органлар мансабдор шахслари томонидан қонун талабларининг бузилиши оғир ва баъзи ҳолларда тиклаб бўлмайдиган салбий оқибатларга олиб келиши мумкин. Суриштирув, тергов, прокуратура ва суд органларида жиноят иши бўйича суд процессига жалб қилинган шахсларнинг қонунда кўрсатилган ҳуқуқ ва манфаатлари, шунингдек, уларнинг ўз процессуал мажбуриятларини тўғри амалга оширишларини

тушунтириб бериш ва таъминлаш мажбурияти юклатилган.

Жиноят судлов ишларини юритишдаги қонунийлик тамойилининг мазмуни жиноят процессуал фаолиятнинг ҳарбир иштирокчиси томонидан барча процессуал қонунларга, шу жумладан бу фаолиятнинг тамойилларини шакллантирувчи нормаларга риоя қилиш мажбурияти тушунилади.

Жиноят процессида қонунийлик тамойили маъмунининг кенг маънода талқин этилиши Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг раҳбарий тушунтиришларига асосланади. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2 август 1997 йил №12 "Жиноят ишларини биринчи инстанцияда кўришда судлар томонидан процессуал қонунчиликка амал қилиш тўғрисида"ги қарорида: "Кўпчилик ишлар республика судлари томонидан процессуал қонунга қатъий риоя қилган ҳолда кўриб чиқилади, аммо ишларнинг ҳал қилиниш сифатига жиддий салбий таъсир кўрсатувчи камчиликлар ҳам йўқ эмас.

Қонун томонидан таъминланган суд жараёни иштирокчиларининг ҳуқуқи бўлмиш тортишувчилик тамойили тез-тез бузилиб туради, процесс иштирокчиларининг илтимосномаларини қаноатлантиришни асосиз равишда рад этилади, дейилган. Шу билан бирга қайта қарор билан Пленум "Жиноят ишларини суд муҳокамасида кўришда судлар процессуал қонунчиликка қатъий риоя қилишга эътибор беришлари кераклиги...", "Чунки иш ҳолатларининг ҳар томонлама, тўлиқ ва холисона ўрганилиши, ҳақиқатни аниқлаш ва суд жараёнининг тарбиявий таъсири, уларнинг процессуал қонунчилик талабларига қанчалик қатъий риоя қилишига боғлиқ...".

Кассация ва назорат инстанция судлари камчиликларни йўқотиши учун Пленум ўз қарорида қуйидагича маслаҳат беради "...Кассация ва назорат тартибида ишларни кўришда биринчи инстанция судларининг жиноят процессуал қонунчилигига амал қилишига алоҳида эътибор бериш,

бирорта ҳам қонун бузилиш ҳолатини эътиборсиз қолдирмасдан, жиноят ишларининг суд муҳокамасида қонунчиликнинг қўлланилишини тизимли равишда таҳлил қилиш лозим".

Ўзбекистон Республикаси Олийсуди Пленумининг махсус қарори жиноят жараёнида қонунийлик тамойилининг кенг аммо айнан гапиришга йул қўяди. Қонунийлик - кенг қамроапи тамойил бўлиб, процессуал ҳуқуқнинг барча норма ва тамойилларида ўз аксини топади, жиноят ва фуқаролик суд юритувининг барча томонларини таърифлаб беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Пленум қарорлари тўплами. 1991-1997йил. I-боб, -Т., Шарқ, 1997, 242-249-бстлар.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримовнинг Олий Мажлис 2-чақириқ, 1X-сессиясида сўзлаган нутқи "Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти асосларини шакллантиришнингасосий йўналишлари", "Халқсўэи" газетаси., 30 август, 2002 йил
3. Рустамбоев М.Ҳ., Никифорова Е.Н. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари: Олий ўқув юртлари учун дарслик. - Т.: «2АК ОАЎАМ» 2005. 600-бет.
4. Конституции мира: Сборник конституций государств мира. Т. 1-6 /Огв. ред. А.Х. Саидов, У. Таджиханов. -Т.: Академия МВД Республики Узбекистан, 1998.
5. Конституции зарубежных государств. / Сост. В.В. Мамлаков. -М.: БЕК, 1996. 3. Уголовный кодекс ФРГ. -М.: Юрид. колледж МГУ, 1996.
6. Суд и правосудие в СССР. Учебник/Под ред. Галкина Б.А. -М.: Юрид. лит., 1981.

7. Уильям Бернэм. Суд присяжных заседателей. -М.: Московский независимый институт международного права. 1997.
8. Филиппов С.В. Судебная система США. -М.: Наука,1980.
9. Филимонов Б.А Основы уголовного процесса Германии -М.: 1994